

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ ШКІЛЬНОЇ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

Ткаченко Сергій

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Аннотация

В статье освещены вопросы применения здоровьесберегающих технологий в физкультурном образовании. Определены сущность и содержание понятия «здоровьесбережение». Выяснено отношение понятия «здоровый образ жизни» в контексте проблемы, что рассматривается. Выделены основные механизмы формирования здорового образа жизни и определены составляющие реализации указанного процесса. Обоснована целесообразность применения понятия «культура здоровья» в контексте рассмотрения проблемы здоровьесбережения. На основе анализа современных научных исследований наведены основные подходы к определению понятий «здоровьесбережение» и «здоровьесберегающие технологии». Обоснована целесообразность просветительской работы с родителями учащихся о необходимости здоровьесбережения подрастающего поколения. Определены перспективы дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: технология, здоровьесбережение, здоровьесберегающие технологии, здоровый образ жизни, культура здоровья, физкультурно-оздоровительная работа, формирование готовности к здоровьесбережению, здоровьесберегающий учебно-воспитательный процесс.

Annotation

The article highlights the issue of application health saving technology in physical education. The essence and the meaning of “health saving”. It is shown the ratio of the term “healthy lifestyle” to the issue in question. Author determined the basic mechanisms of a healthy lifestyle and determined implementation of the components of this process may be. The appropriateness of the concept of “culture of health” in the context of the problem of health saving. Based on the analysis of current research are the main approaches to the definition of “health saving” and “health saving technology”. Expediency educational work with parents on the need of health saving younger generation. Prospects for further research.

Defined the priority task of the system of physical education. Confirmed the relevance of the State Programme “Children of Ukraine”, National Doctrine of Education Development, Laws of Ukraine “On Education”, “On General Secondary Education”, “On Physical Culture and Sports”, Comprehensive Program of Physical Education and Sport of Ukraine and others.

Named actual scientific research on health saving technology in physical education. The concept of “technology” is complex consisting of the planned outcomes assessment tools for adjustment and selection of methods and techniques of teaching. The way of life of a person who is consciously selects and reproduces independently in everyday life, a way of life, health,

physical development and psycho-emotional state of children of school age are interrelated and, to a large extent is determined by the organization’s training and education in educational functional state institutions and adaptation abilities of pupils (by N. Urum).

The basic mechanisms of a healthy lifestyle is to provide individuals, groups of people have a positive impact on community health problems, as a result of formation of a healthy lifestyle is a culture of health (by O. Vakulenko). Culture of health is a positive healthy way of life, providing a unity of physical, mental, spiritual and social development of the individual (by L. Miroshnichenko). Health saving technology is a process of learning and education. Health saving technology aimed at not only the development of students’ skills, healthy lifestyles, but also the creation of educational institution necessary conditions for preserving the health of the younger generation and nurturing their own personal responsibility.

The article is an attempt to summarize current scientific views on the problem of determining the nature and content of health saving technology in school physical education. Perspective consider the determination of the risk of sports activities both social and educational problems of physical culture.

Key words: technology, health saving, health saving technology, healthy lifestyles, health culture, physical and recreation activities, formation of health saving technology, health-educational process.

Постановка проблеми. У контексті інноваційного розвитку вищої освіти важливо говорити про підготовку майбутнього фахівця фізичної культури до реалізації завдань здоров'язбережувальної освіти. Варто наголосити, що одним із пріоритетних завдань розвитку системи фізкультурної освіти є створення належних умов для формування особистості учня, збереження та відповідальне ставлення до власного здоров'я. Означене завдання підтверджується законодавчими та нормативно-правовими актами, зокрема Державною програмою «Діти України», Національною доктриною розвитку освіти, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про фізичну культуру і спорт», Комплексною програмою розвитку фізичної культури і спорту України тощо. З огляду на це актуальним питанням вважаємо розгляд сутності та змісту здоров'язбережувальних технологій у системі шкільної освіти з метою їх реалізації у професійній діяльності фахівця з фізичної культури.

Аналіз актуальних досліджень. Формуванню культури фізичного здоров'я особистості чимало приділяється уваги як у сучасній українській педагогіці (І. Бех, І. Зязюн, Г. Максименко та ін.), так і в працях фахівців фізичного виховання (І. Боберський, Е. Вільчковський, Т. Круцевич, Б. Шиян та ін.).

Педагогічним технологіям збереження фізичного здоров'я присвячені наукові роботи в галузі професійної фізкультурної освіти – С. Гаркуша, М. Носко, Л. Сущенко; фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури – О. Тимошенко, О. Томенко; організації навчально-виховного процесу з фізичного виховання в навчально-виховних закладах шкільного типу – В. Герашук, Л. Гнітецький, І. Козетова, С. Садиріна, Н. Симон; профілактики спортивного травматизму –

В. Башкірова, А. Коноха, В. Майєра. Професійні знання, функції та діяльності вчителя фізичної культури в першу чергу повинні бути спрямовані на збереження здоров'я учнів (І. Бріжата, О. Дубогай, О. Єжова, І. Калініченко), особливо коли йдеться про травмонебезпеку уроків фізичної культури, спортивно-масових заходів, організації самостійних занять спортом.

У контексті висвітлення проблеми, що розглядається, актуальними вважаємо наукові дослідження з проблем формування здорового способу життя (О. Вакуленко, О. Кокун, В. Оржеховська, Н. Урум та ін.), формування культури здоров'я та фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями (Л. Іванова, Л. Мірошніченко та ін.), збереження здоров'я підростаючого покоління (О. Вержбицька, Є. Лупаренко, О. Омельченко, Є. Федосімов та ін.).

Мета статті – визначити сутність і зміст застосування здоров'язбережувальних технологій у системі шкільної фізкультурної освіти.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж з'ясувати сутність здоров'язбережувальних технологій у фізкультурній освіті, вважаємо за необхідне розглянути поняття «технологія», яке визначається як певний комплекс, що складається із запланованих результатів, засобів оцінки для коригування та вибору методів і прийомів навчання, оптимальних для кожної конкретної ситуації, а також зробленого вчителем на цій підставі набору методів навчання (за Т. Бойко).

У контексті розгляду ключової проблеми наукової статті доречно говорити про поняття «здоровий спосіб життя», найповніше визначення якого, на нашу думку, наводить Н. Урум, – це «спосіб життєдіяльності людини, який вона усвідомлено обирає і відтворює самостійно в повсякденному бутті, це спосіб життя, стан здо-

ров'я, фізичний розвиток та психоемоційний стан дітей шкільного віку, які взаємопов'язані та, в значній мірі, детермінуються відповідністю організації навчання і виховання в освітніх закладах функціональному стану та адаптаційним можливостям організму учнів» [10, 13].

Основними механізмами формування здорового способу життя, як зазначає О. Вакуленко, є створення умов для окремих осіб, груп людей, громад позитивно впливати на проблеми здоров'я. З одного боку – це інтегративна якість особистості, з іншого – показник її вихованості [1].

О. Кокун наголошує, що робота з формування здорового способу життя має складатися з двох взаємопов'язаних складових:

1) прийняття молоддю цінностей здорового способу життя (пропагандувальна складова);

2) здобуття молоддю знань, умінь і навичок, необхідних для виконання його вимог (змістовно-інформаційна та практична складова).

Дослідник також акцентує увагу на тому, що найбільш цінними для здоров'я є заняття фізичними вправами з обтяженнями, спортивні ігри та змагання [5].

Таким чином, суміжним поняттям для нашого наукового дослідження вважаємо поняття «культура здоров'я». За визначенням Л. Мірошніченка, культура здоров'я – це позитивний результат дотримання здорового способу життя, що забезпечує єдність фізичного, психічного, духовного і соціального розвитку особистості [7].

Проаналізувавши сучасні наукові дослідження з проблеми збереження здоров'я учнів, нами узагальнено, що здоров'язбереження – це :

• процес збереження та закріплення здоров'я, спрямований на перетворення інтелектуальної та емоційної сфер особистості, підвищення ціннісного ставлення

до власного здоров'я та здоров'я оточуючих на основі усвідомлення власної особистісної відповідальності (О. Глебова, 2005);

- складова частина охорони здоров'я, що поєднує медичні, психологічні, валеологічні та педагогічні знання (Є. Федосімов, 2004).

У сучасній педагогічній науці здоров'язбережувальні технології в системі шкільної освіти визначаються як:

- технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі, а також вирішують завдання раціональної організації виховного процесу, відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини (Л. Демінська, 2010);

- частина педагогічної науки, яка вивчає та розробляє цілі, зміст і методи навчання здоровому способу життя, яка спрямована на вирішення питань здоров'язбереження в системі освіти; спосіб організації, модель навчального процесу, що гарантує збереження здоров'я всіх суб'єктів навчального процесу; інструментарій освітнього процесу, система вказівок, які повинні забезпечити ефективність і результативність навчання разом із збереженням здоров'я учнів (В. Єфімова, 2011);

- послідовна сукупність педагогічних і дидактичних прийомів, форм, методів і засобів, спрямованих на побудову психологічно комфортного освітнього середовища, що сприяє формуванню здорової компетентної особистості (С. Лупаренко, 2010);

- система, що створює максимально умови для збереження, зміцнення і розвитку духовного, емоційного, інтелектуального та фізичного здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу (Ю. Науменко, 2009).

Отже, як бачимо, вищезазначене поняття розглядається науковцями по-різному. Відтак повністю поділяємо думку О. Єжової про те, що означена дефініція може розглядатися з двох позицій. Пер-

ша, на думку дослідниці, зводить здоров'язбережувальні технології до методів і засобів для забезпечення санітарно-гігієнічних умов навчання і виховання, які сприятимуть збереженню і зміцненню здоров'я учасників навчально-виховного процесу. Друга позиція переконує про обмеження можливостей освіти забезпеченням тільки санітарно-гігієнічних умов навчально-виховного середовища, які і так є обов'язковими для всіх закладів освіти [3].

Важливим вважаємо для нашої розвідки визначення «фізкультурно-оздоровча робота», що Л. Івановою розглядається як «один з основних напрямків упровадження фізичної культури в освітнє середовище, що спрямований на підтримання та зміцнення здоров'я дітей і молоді та здійснюється з урахуванням стану їх здоров'я, рівня фізичного та психічного розвитку» [4, 11].

Мета застосування здоров'язбережувальних технологій – забезпечити учням високий рівень реального здоров'я, надати їм необхідний арсенал знань, умінь і навичок, які необхідні для ведення здорового способу життя, і виховувати в них культуру здоров'я [6]. Як зауважує В. Оржеховська, здоров'язберігаючі технології покликані формувати навички щодо здорового способу життя. Серед важливих складових означеного процесу дослідниця виділяє:

- використання виховних можливостей уроку (як спеціального, так і з основ наук для передачі знань про здоровий спосіб життя, збереження репродуктивного здоров'я);

- забезпечення рухової активності дітей та молоді;

- створення позитивного мікроклімату в колективі навчального закладу;

- використання можливостей позакласної та позашкільної роботи;

- підвищення педагогічної культури батьків тощо [9].

Одним із напрямків реалізації здоров'язбереження у школі, на думку О. Вержицької, є педагогічне просвітництво батьків учнів. Дослідниця визначає організаційні умови формування високого рівня педагогічного просвітництва батьків:

- визначення загальної мети діяльності школи та сім'ї – виховання фізично та морально здорової особистості;

- підготовка колективу до співпраці з батьками, забезпечення необхідного рівня валеологічної компетентності вчителів;

- формування партнерських стосунків педагогів та батьків стосовно виховання дітей;

- розвиток взаємодії, зміни позицій, ступеня та мотивації, зацікавленості сім'ї та школи у формуванні цілісного здоров'язбережувального простору [2].

Є. Федосімов виокремлює поняття «формування готовності до здоров'язбереження» і визначає його як інтегративне особистісне утворення, що виражає ціннісне ставлення особистості до власного здоров'я. У структурі такої готовності дослідник визначає мотиваційний, інформаційно-гностичний, операційно-діяльнісний та поведінковий компоненти [11].

О. Омельченко виділяє поняття «здоров'язберігаючий навчально-виховний процес», під яким розуміє процес навчання й виховання, який не завдає прямої або опосередкованої шкоди здоров'ю учнів, створює безпечні й комфортні умови перебування дітей у школі, забезпечує індивідуальну траєкторію навчання й виховання дитини, запобігає стресам, перевантаженням, втомі вихованців і тим самим сприяє збереженню й зміцненню здоров'я школярів [8].

Цінними є фактори ризику здоров'я дітей у процесі навчання, виявлені дослідницею, а саме:

- невідповідність змісту, форм і методів освіти віковим та індивідуальним потребам дітей;

- інформаційне перенасичення й нераціональна організація освітнього процесу;

- авторитарність учителя, його неповажне, упереджене ставлення до учня, застосування прийомів примусу й насилля щодо учнів;

- відсутність у багатьох учасників педагогічного процесу мотивації здоров'я й здорового способу життя тощо [8].

Таким чином, здоров'язберувальні технології мають на меті не лише формування в учнів навиків здорового способу життя, а й створення в навчальному закладі належних умов для збереження здоров'я підростаючого покоління та виховання власної особистісної відповідальності.

Висновки

Стаття є спробою узагальнення існуючих наукових поглядів на проблему визначення сутності та змісту здоров'язберувальних технологій у системі шкільної фізкультурної освіти. Перспективним вважаємо питання визначення ризиків фізкультурно-спортивної діяльності як соціально-педагогічної проблеми фізичної культури.

Література:

1. Вакуленко О. В. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / О. В. Вакуленко; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2001. – 27 с.
2. Вержбицкая Е. Г. Педагогическое просвещение родителей как компонент деятельности школы по здоровьесбережению учащихся : автореферат

дисс. на соискание научн. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Е. Г. Вержбицкая; Адыгейский государственный университет. – Майкоп, 2006. – 24 с.

3. Єжова О. О. Здоров'язберувальні технології у педагогічній системі формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів / О. О. Єжова // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – 2011. – № 3. – С. 65–74.
4. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. І. Іванова ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 24 с.
5. Коқун О. М. Заняття фізичною культурою та спортом як ключова складова здорового способу життя молоді / О. М. Коқун // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : Зб. наук. пр. Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. – 2009. – Вип. 8. – Т. 3. – С. 7–13.
6. Лупаренко Є. С. Сутність, види та особливості здоров'язберігаючих технологій у дітей в умовах сучасного навколишнього середовища / Є. С. Лупаренко, О. І. Попов, П. І. Потейко, Л. А. Суханова // Гігієна населених місць. – 2010. – № 55. – С. 382–386.
7. Мірошніченко Л. Формування культури здоров'я особистості

як соціально-педагогічна проблема / Л. Мірошніченко // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2011. – Вип. LV. – Частина III. – С. 231–236.

8. Омельченко О. В. Особливості професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів з організації здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. В. Омельченко ; Харківський національний педагогічний університет імені Г. Сковороди. – Харків, 2008. – 21 с.
9. Оржеховська В. М. Педагогіка здорового способу життя / В. М. Оржеховська // Проблеми освіти : науко-метод. зб. / Кол. авт. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. – Вип. 48. – С. 3–7.
10. Урум Н. С. Підготовка майбутніх учителів до забезпечення здорового способу життя молодших школярів : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Н. С. Урум ; Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти» АПН України. – К., 2008. – 21 с.
11. Федосимов Е. Г. Формирование готовности старшеклассников к здоровьесбережению : автореферат дисс. на соискание научн. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Е. Г. Федосимов ; Оренбургский государственный педагогический университет. – Оренбург, 2004. – 24 с.

